

192

Almanach

Vår Året

Efter CHRISTI
År

1739.

Utdrucknad oꝝ Städt

Ell Iduntidplings Meridian,

af

DANIEL MENLÖS.

Mathemat. Profess. Reg. & Ord. Acad. Imperial
Leopold Carol Nat Curios. Collega.

Hvarjemte Continuation följer om Wede och
Bråkne besparingen.

SOMMARDAGEN.

Crycke hos Sal. Golds Lutia.

Continuation

Om

Wede=och Brännebesparingen.

Frutan de rön och försök, som uti
förra Årets Ullmanach åro anföre-
de, har jag bort berätta, huru som
en Gilfverstidare i Augsburg vid
namn Zacharias Greyl upfunnit en bes-
synnerlig Edslåckande Machine, gansta
nödig vid WådEidars dåmpande: med
thenne Machine har icke allenast han sieif
i Augsburg Åhr 1716 och i Wien åhr 1717
anstält prof; utan ock, efter des död, som
stodde åhr 1720, har thes Anckia samma
åhr låtit anställa der med vidare prof uti
förrberörde Stad, frutan 2:ne andra uti
Regensburg och Dresden åhret där på
Neml. 1721, alt med önskelig framgång.

Beröre

Berörde prof åro gemenligen blesni
på det sättet anstälte, at sedan man på et
fritt fält, utas Publique medel, upbyge
et hus om några och 20 fots längd, bredd
och högd, samt det samma op ylt med wed,
spånor, halm, beckransar och andra ma-
terier, som brinna gårna, man då satte
berörde hus i brand med Beckfackor: när
nu elden väl hade rotat och bredt sig ut
til alla möhjelga windlar och vrår, haf-
wa wederbörande anställare af profwen
lätit fasta in uti huset en rund tunna eller
fat vid paß 2 fot hög, som mari försedd
med ett Brandtordr, vtur hvilket en lysan-
de materia brunnit: vid paß en minut
der efter har man hört et starkt knal eller
slott, antingen som af en Musquet eller
af en Nicthake och på ett ögnableck har
öfwer alt elden och lägan warit så dämpad,
at man strax kunde gå in uti huset, hvareft
man

man intet vidare eld träffade, än at nä-
gra eldgistror i spånor och annat dylike
här och där lysie, hvilka med vatn straxe
blifvit utslächte.

Inventoren så väl som des *Andria*,
hvilka prætenderade 4000 Ducater för
thenne Invention, hafva väl i anseende
där til ej velat optäcka bestaffenheten och
inwärtes Structuren af denne Eld-slåctande
Machinen; men Professor Thummig har
likväl icke illa träffat, då han gissat, at
berörde Tunne-Machine warit syld med
frut, doch icke öfwer alt, utan inwärtes
försedd med en dubbel botn, såsom til en
krutcammare för 1 eller 2 lispund krut, til
hvilkens öfwan ifrån geck ned ett brandt-
ordr af samma materia, som brukas till
Bombars och andra Eld-kulors antå-
ndande; men den öfrige delen af berörde tun-
na har warit opfyld med vatn, som, då
krutet

Krutet blifvit antändt och språngt funnat; fördelt och spridt sig omkring huset til alla möjliga vrår och ställen ej annorledes än et duggregn eller starkt dimba.

Wålbermälte Professor har väl försökt, at opvisa och förklara grunden och orsaken, hvarsöre denne Eldsläckande Machine funnat præsterat den omtalte vårfan vid eldens dampande, Neml. på det sätt, at han förmenar, at Elden, genom den starka rörelsen af luften, thet är: genom det starka stormväderet, som krutet, vårmann och vatnet förorsakat, blifvit dampat och uteflått; Efter som, sedan förfarenheten intygar, at Elden låter sig båsas ut af väderet, han i anledning ther utaf vil sluta, at krutet och vatnet, som i detta mähl begge förenat deras krafter at utvridga luften och upväcka et starkt väder, åfwen på samma sätt, stal haftva släckt Elden ut,

neml.

genom väderets hastiga och starka blaſande och anstrykande uppå Elden och dess låga; men så wida förfarenheten icke mindre intygar, at man åfwen kan blaſa op elden til exempel, ett uſlåtlius med munnen och smidie kohl med en pust eller blaſa hålg; vädeidat åfwen vid starkt blaſter och storm väder altid åro farligare och göra mer skada än vid lungt och stilla, förutan det, at lusten är eldens förendamstalis och föda, så synes mig, at beröde Professors opgivne grund och orsak så myctet mindre är illräckel. at förklara den vårfan, som beröde Eldsläckande Machine præsterat, som där man ock skulle wilja medge, at det opväckte stormväderet vårfeligen hade blaſt ut Elden uti det itände huset, förfarenheten endå witnar, att ägan allennast hade b'it mit dampad och icke sielfwa elden, somredan gripit an den itänden Marterien; och som den starka

starka hetan innom huset altså hade warit
lika fullt qvar och altid warit så mächtig,
at den straxt skulle hafwa fättat låga igen,
så snart det hastiga stormvädret återvändt
och gåt öfver; så skulle jag tro, at elden
snarare b ifröt öft än förminkad och
dämpad; en när man åfven tänker efter
det, som förfarenheten likaledes lygar
neml. at, då elden sitter antingen uti en
lius-wæk eller eldkohl, lågan b åses båt
op på det sättet, när man blåser häftigt
och hastigt, så synes der af ånnu mera,
som skulle den Greyiske Machinen snara-
re, efter Professor Thummigs förklaring,
hafwa bordt vara en Eldväckande än
Eld-slåckande Machine; efter som, sedan
begge dese omständigheter där vid con-
currera, man ingen grund ser, hvars före
icke Elden och lågan snarare mera skulle
blifvit uppristad igenom stormvädret, än
som

som likväl skedt är, så dämpad, at man
strax där på kunnat gå in uti huset, utan
at bli swa bränd och skadad.

Det syns altså, at den af mig uti för-
ledit åhres Almanach anfördé grund och
orsak både är tilräckeligen och lämpligen
räkta: neml. at berörde Eldslåckande
Machine præsterat den omtalte vårdan
vid Eldens dämpande af den grund och or-
sak, at hwad frukten angår, thet förmittelst
den där af flytande hastiga och starka vård-
man, utvidgat lusten och genom fönster,
dörrar och andra öppningar så jagat ho-
nom ut, at råsten bli vil ansenligt tunnare
och ifölje deras, til sin tåthet så försivagad,
at Elden där uti ei kunde hafwa sit nödige lif
och underhåld: och hwad vatnet beträffar
het præsterat här vid samma nyta, som
vattnulosten u i Cylindern af de uti En-
geland inträttade Eld-Machiner, neml. at
theit,

thet, genom des subtila fördelande och spridande till alla mägelige windlar och stållen utaf huset, kylt af den illa qvarblefne raficerade hetta lusten och altjå försivagat än nu mera des råthet så wäl som des genom wärman erhådne Elasticitet och utvidgande Kraft, så at Elben där utinnan blisvit släcknat och dämpad med större estertryck, än det, genom fruktet allena hade skolat punna erhållas.

I hvo llet afseende jag och häller denne Eldsläckande Greylisse M: chinen för mera important, än de eljest brutel. Strängkistor och Bombar; ty utom des spränzer han iuet sönder och stadar det itånde huset, icke teller är han farlig för det omkringliggande folket, som med Edens släckande åro sysselsatte, han kostar och länt mindre och kan altjå med låttheit på alla stållen anställas sami med nyita brukas och practiceras vid sile olycklige händelser.

